

Լուիզա ԳԱՍՊԱՐՅԱՆ
Լուսինե ԲԱԳՈՒՄՅԱՆ
Երևանի պետական համալսարան

ԹԱՐԳՄԱՆՈՒԹՅՈՒՆԸ ՈՐՊԵՍ ՈՒՍՈՒՑՄԱՆ ՄԵԹՈԴ- ԱՆԳԼԵՐԵՆ ԴԱՍԱՎԱՆԴԵԼԻՍ

Վերջին տարիներին կարևորվում է թարգմանության գործնական կիրառությունը օտար լեզուների դասավանդման գործընթացում: Ուսումնասիրությունները ցույց են տալիս, որ թարգմանության գործընթացը կարող է կիրառվել որպես մանկավարժական գործիք: Կատարված հետազոտության արդյունքում պարզվել է, որ թարգմանական գործունեություններն օգնել են ուսանողներին այս կամ այն չափով զարգացնելու իրենց լեզվական տարբեր հմտությունները՝ խոսելու, լսելու, կարդալու, գրելու, ինչպես նաև բարելավելու բառապաշարը և քերականությունը:

Բանալի բառեր. մեթոդաբանություն, թարգմանություն, միջմշակութային հաղորդակցություն, լեզվի ուսուցում, թարգմանական մեթոդ, ուսուցանման միջոց, մանկավարժական գործիք, լեզվական հմտություններ

Թարգմանության կիրառությունը օտար լեզվի ուսուցման մեջ միշտ էլ եղել է լեզվաբանների և թարգմանաբանների տարաձայնությունների առարկա, որի հիմքում այն մոտեցումն է, արդյոք արդյունավետ է օտար լեզվի ուսուցումը թարգմանության լույսի ներքո: Յայսօր թարգմանության կիրառությունը լեզվի դասավանդման մեջ անտեսվում էր և համարվում էր անտեղի օտար լեզվի ընկալման մեջ, քանզի ավանդական լեզվաբանության մեջ թարգմանությունը մեծամասամբ համարվում է իմաստի մեխանիկական փոխանցում մեկ լեզվից մեկ այլ լեզու /Brown, 2002/: Հաճախ թարգմանությունը մեթոդաբանական տեսանկյունից դիտվում էր որպես ժամանակատար, հոգնեցուցիչ և ոչ պիտանի գործընթաց: Այս առումով թարգմանությունը տարբեր ընկալումներ ունի լեզվաբանների, մանկավարժների և ուսուցիչների կողմից: Օտար լեզվի ուսուցման մեջ դրա կիրառությունն անհամաձայնության և քննադատության մեծ ալիք էր բարձրացնում: Այս անհամաձայնությունների պատճառն այն էր, որ տարիներ շարունակ մի շարք ուսումնասիրություններ են անց կացվել, որոնք կամ կտրականապես ժխտել են, կամ էլ մեծ կարևորություն են հատկացրել թարգմանության կիրառմանը օտար լեզուների դասավանդման մեջ: Ոմանք կարծում էին, որ արդյունավետ, հուսալի և նպատակահարմար չէ թարգմանության կիրառությունը լեզվի ուսուցման մեջ: Նմանատիպ սահմանափակումները նույնիսկ հանգեցրին այն գաղափարին, որ պետք է խուսափել թարգմանության կիրառությունից օտար լեզվի ուսուցման գործընթացում:

Մարվկյաերը ամփոփ ներկայացնում է այն պատճառները, թե ինչու նպատակահարմար չէ թարգմանության կիրառությունը /Malmkjaer, 1998: 6/.

1. Թարգմանությունն անկախ է և արմատապես տարբերվում է այն չորս հմտություններից (կարդալու, գրելու, խոսելու և լսելու), որոնցով բնութագրվում է լեզվի տիրապետումը:

2. Թարգմանությունն այնքան ժամանակ է խլում, որ դրա փոխարեն կարելի է նույն ժամանակահատվածում սովորեցնել վերոնշյալ չորս հմտությունները:
3. Թարգմանությունն անբնական է:
4. Թարգմանությունը մոլորեցնում է ուսանողներին և կանխում է նրանց մտածելը օտար լեզվով:
5. Թարգմանությունը լեզվական հմտություններն ստուգելու վատ մեթոդ է:
6. Թարգմանությունն արգելքներ (միջամտություն) է ստեղծում:
7. Թարգմանությունը միայն հարմար է թարգմանիչներին վերապատրաստելու համար:

Դաֆֆը ներկայացնում է այլ պատճառներ, թե ինչու են ուսուցիչները դեմ թարգմանությանը օտար լեզվի դասավանդման մեջ: Հետազոտողն ընդգծում է, որ թարգմանությունը տեքստային է և սահմանափակվում է միայն երկու հմտություններով՝ կարդալու և գրելու: Այն հաղորդակցական գործունեություն չէ, քանի որ չի ներառում բանավոր հաղորդակցություն: Ավելին, այստեղ պահանջվում է մայրենի լեզվի կիրառություն, ինչը լեզվի դասավանդման գործընթացում ցանկալի չէ /Duff, 1994/:

Ըստ Դաֆֆի՝ թարգմանությունը տեղի է ունենում ամենուր և մշտապես: Ուսանողները թարգմանում են լսարանում մյուս ուսանողների համար, թարգմանում են ցուցանակներ իրենց միջավայրում, ցուցումներ, նամակներ ընկերների և բարեկամների համար: Բացի այդ նրանք մտովի թարգմանում են իրենց մտքերը մայրենի լեզվից անգլերեն /Duff, 1994/:

Այդուհանդերձ, վերջին տասնամյակներում մեծ հետաքրքրություն է առաջացել թարգմանության գործնական կիրառության նկատմամբ օտար լեզուների դասավանդման գործընթացում: Ուսումնասիրությունները ցույց են տալիս, որ թարգմանության գործընթացը կարող է կիրառվել մանկավարժական նպատակների համար այլ ավանդական օտար լեզուների դասավանդման մեթոդների հետ զուգընթաց: Ըստ Մակդոնաֆի՝ /McDonough, 2002: 409/ ուսուցման հիմքում պետք է դիտարկել ինչպես կարդալու հմտությունը, քերականական ու լսողական վարժությունները, այնպես էլ թարգմանությունը:

Թարգմանությունը կիրառելի է հատկապես կարդալու հմտությունը զարգացնելու համար: Մինչ թարգմանությունն սկսելը պետք է ուշադիր կարդալ և մանրամասն վերլուծել տեքստը բովանդակությունը հասկանալու համար, գտնելու համար ինչ, ինչպես և ինչու հարցերի պատասխանները /Leonardi, 2009: 143/: Տեքստի մանրագնի վերլուծությունը զարգացնում է ուսանողների կարդալու և հասկանալու ունակությունը և խթանում է բառապաշարի զարգացմանը: Թարգմանությունը կարող է նաև օգնել զարգացնելու գրավոր խոսքի հմտությունները, քանի որ այն անցում է մի լեզվից մյուսին: Լեոնարդին պնդում է, որ լավ թարգմանությունը պետք է բնագրի նման բնական լինի, վերստեղծի բնօրինակ տեքստի և՛ ոճը, և՛ բովանդակությունը, ու, միևնույն ժամանակ, համապատասխան լինի թիրախ լեզվի կանոններին /Leonardi, 2010/: Քանի որ թարգմանությունը համարվում է հաղորդակցական գործըն-

թաց, այն հաղորդակցություն է ուսուցչի և աշակերտի միջև: Սովորողներին խրախուսում են քննարկել թարգմանության ճիշտ և սխալ կողմերը, ինչպես նաև թարգմանության հետ կապված խնդիրները /Leonardi, 2009: 145/: Մի կողմից, ուսանողները ներգրավվում են թարգմանության քննարկմանը, որն օգնում է նրանց զարգացնելու իրենց խոսելու հմտությունը, մյուս կողմից, նրանք խոսում են և՛ ուսուցչի, և՛ այլ ուսանողների հետ, և նրանց լսելու միջոցով զարգացնում նաև իրենց լսողական հմտությունը:

Սույն ուսումնասիրությունը տարիների դասավանդման պրակտիկայի արդյունք է և առաջ է քաշում այն դրույթը, որ թարգմանությունը բարելավում է օտար լեզուների ուսումնասիրության հմտությունները: Աշխատանքը նպատակադրված է ապացուցել, որ թարգմանությունը ճշգրիտ մեթոդ է լեզվի բարելավման համար /Malmkjaer, 1998: 1/: Հաճախ ուսումնասիրողներն ընդգծում են, որ թարգմանությունը սահմանափակվում է միայն տեքստային մակարդակով, որտեղ կիրառվում են միմիայն երկու հմտություններ՝ կարդալու և գրելու, այս առիթով մի շարք լեզվաբանական և մեթոդաբանական ուսումնասիրություններ են կատարվել, որոնք վերականգնել են թարգմանության տեղն ու դերը լեզվի դասավանդման գործընթացում: Այս կապակցությամբ Շաֆները պնդում է, որ թարգմանությունը և դրան առնչվող վարժությունները խթանում են հետևյալ հմտությունների զարգացումը, այսպես.

- ա. Թարգմանությունը բարելավում է խոսքային ճարակությունը,
- բ. Թարգմանությունն ընդլայնում է օտար լեզվի բառապաշարը,
- գ. Թարգմանությունը զարգացնում է ոճական առանձնահատկությունների ճշգրիտ ընկալումը,
- դ. Թարգմանությունը բարելավում է լեզվի մեխանիզմի ընկալման հմտությունները,
- ե. Թարգմանությունն ամրապնդում է օտար լեզվի կառուցվածքային առանձնահատկությունների իմացությունը հետագա ակտիվ կիրառության համար:

Թարգմանությունն օտար լեզվի ընկալման գործընթացում հանդես է գալիս որպես «մանկավարժական մեթոդ», որը քաջալերում է զարգացնել լսելու, գրելու, խոսելու, կարդալու ունակությունները, ինչպես նաև բառապաշարն ու քերականությունը: Այս մեթոդի հիմնական նպատակն է ուսանողի մոտ զարգացնել թիրախ լեզվով հաղորդակցվելու հմտությունները: Այսպես, Ռոսսը պնդում է, որ թարգմանության գործընթացը պետք է դիտարկվի որպես հինգերորդ հմտություն և ամենակարևորը՝ այն պետք է դիտարկվի որպես սոցիալական գործընթաց, քանի որ այն խթանում է միջմշակութային հաղորդակցության զարգացումը: Վերջինս օգտակար մեխանիզմ է օտար լեզուների արդյունավետ դասավանդման համար: Թարգմանությունը նաև զարգացնում է թիրախ և աղբյուր լեզուների իրազեկությունը, որն առանցքային նշանակություն ունի օտար լեզվի դասավանդման մեջ, քանի որ այն վեր է հանում երկու լեզուների միջև եղած պոտենցիալ տարբերություններն ու նմանությունները: Այսպիսով, սովորողներից պահանջվում է հատուկ ռազմավարություն

լեզվական տարրերը ճշգրտելու և ընդհանուր սխալներն ուղղելու համար: Այս առումով անհրաժեշտ է դիտարկել Պերկինսի դրույթն այն մասին, որ աղբյուր և թիրախ լեզուների քերականական կառույցների միջլեզվական ներթափանցումը չեզոքացնելու համար դասավանդողը պետք է վերլուծի և պարզաբանի աղբյուր լեզվի կառույցների ձևերը, այնուհետև այն փոխանցի թիրախ լեզու, որպեսզի ուսանողը յուրացնի միջլեզվական թարգմանության խնդիրները:

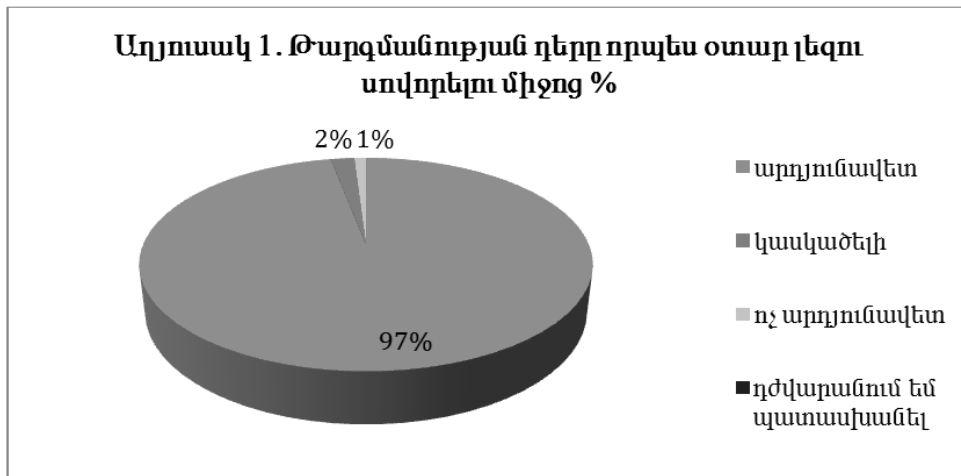
Հետազոտողներ Նոլասկոն և Արթուրը /Nolasco, Arthur, 1995/ առաջարկում են, որ թարգմանական գործունեությունը պետք է համապատասխանի հետևյալ չափանիշներին.

1. Լեզուն նպատակային կիրառություն ունի:
2. Թարգմանական գործունեությունը հաղորդակցության ցանկություն է առաջացնում:
3. Թարգմանական գործունեությունը խրախուսում է ուսանողների ստեղծագործական կարողությունների զարգացմանը և նոր գաղափարների առաջացմանը:
4. Ուսանողներն այս դեպքում կենտրոնացած են նրա վրա, թե ինչ են ասում, այլ ոչ թե ինչպես են ասում:
5. Ուսանողներն աշխատում են ինքնուրույն:
6. Ուսանողներն են որոշում ինչ ասել կամ գրել:

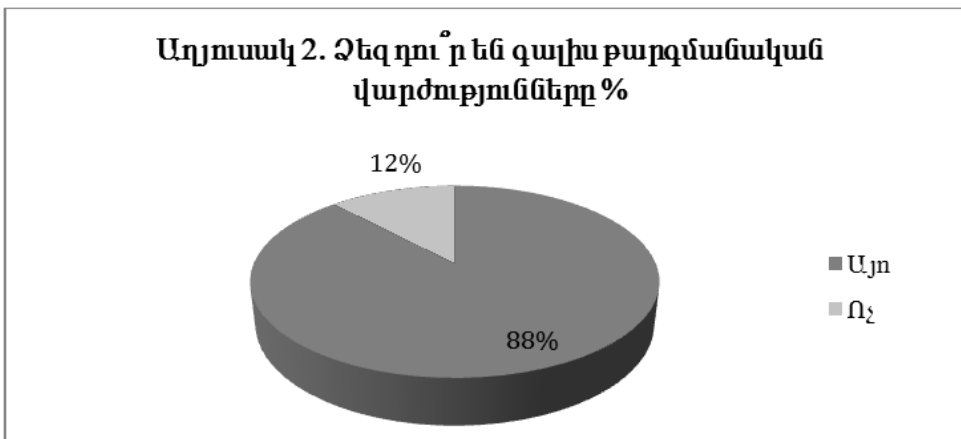
Ավելին, թարգմանական գործունեությունը պետք է առանձին կիրառվի, բայց դրանով հանդերձ ընդգրկված լինի լեզվի ուսուցման դասընթացի հատուկ բաժնում:

Այս հետազոտության շրջանակներում կատարել ենք հարցում առ այն, արդյոք թարգմանական գործունեությունն օգնել է ուսանողներին զարգացնելու իրենց լեզվական հմտությունները: Հարկ է նշել, որ այս հետազոտությունը հիմնվում է Ինգա Դաջիլինեի տեսական և մեթոդաբանական ուսումնասիրության վրա (2011-2012թթ.), որը կատարվել է Կաունասի տեխնոլոգիայի համալսարանում: Սույն հետազոտությունն անց է կացվել Երևանի պետական համալսարանի ժամանակագրմանական բանասիրության ֆակուլտետի թարգմանության տեսության և պրակտիկայի ամբիոնի անգլիական բաժնի 3-րդ և 4-րդ կուրսի ուսանողների շրջանում (80 ուսանող), որոնք իրենց համալսարանական ուսումնառության սկզբից ևեթ լեզվական բոլոր հմտությունների զարգացումը զուգակցել են թարգմանական տարատեսակ վարժություններով՝ թե՛ գրավոր, թե՛ բանավոր: Հարցաշարում ընդգրկված էին հիմնականում այո/ոչ պատասխանով հարցեր և բազմակի ընտրությամբ հարցեր: Ստացված տվյալներն ամփոփվել են, որոնց արդյունքները կներկայացվեն ստորև:

Ուսումնառության ընթացքում ուսանողներին պարբերաբար տրվում են թարգմանական վարժություններ զարգացնելու համար կարդալու, գրելու, խոսելու և լսելու լեզվական հմտությունները: Ըստ Դաֆֆի՝ ճիշտ ընտրված թարգմանական վարժությունների կիրառմամբ կատարելագործվում են լեզվական այս բոլոր հմտությունների և զարգանում օտար լեզուն սովորելու համար անհրաժեշտ երեք որակներ՝ ճշգրտություն, հստակություն և ճկունություն /Duff, 1994/:

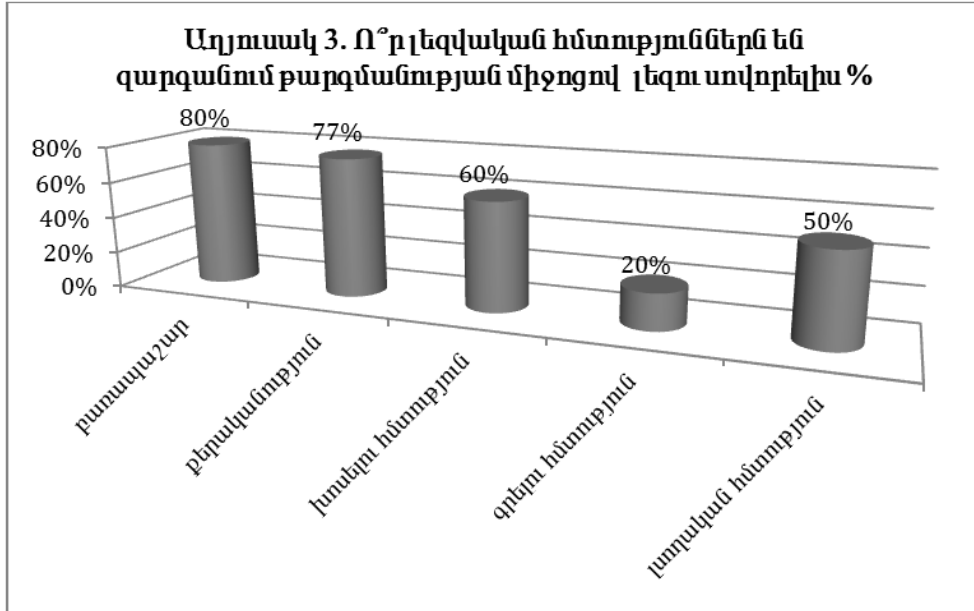

Ուսանողներին տրված առաջին հարցն այն մասին էր, թե ինչ դեր ունի թարգմանությունը որպես օտար լեզու սովորելու միջոց: Ինչպես կարելի է նկատել աղյուսակից, հարցվողների 97%-ը գտնում է, որ թարգմանությունը արդյունավետ գործիք է օտար լեզու սովորելիս, 2%-ը կասկածի տակ է դնում դրա թարգմանության արդյունավետությունը օտար լեզու սովորելիս, և միայն 1%-ն է կարծում, որ այն արդյունավետ չէ օտար լեզու սովորելիս առաջադիմության հասնելու համար: Արդյունքը բավականին ոգևորող է, քանի որ մեր թիրախային խմբում գրեթե բոլորը դրական կարծիք են հայտնել մեր ուսումնասիրության օբյեկտի վերաբերյալ:

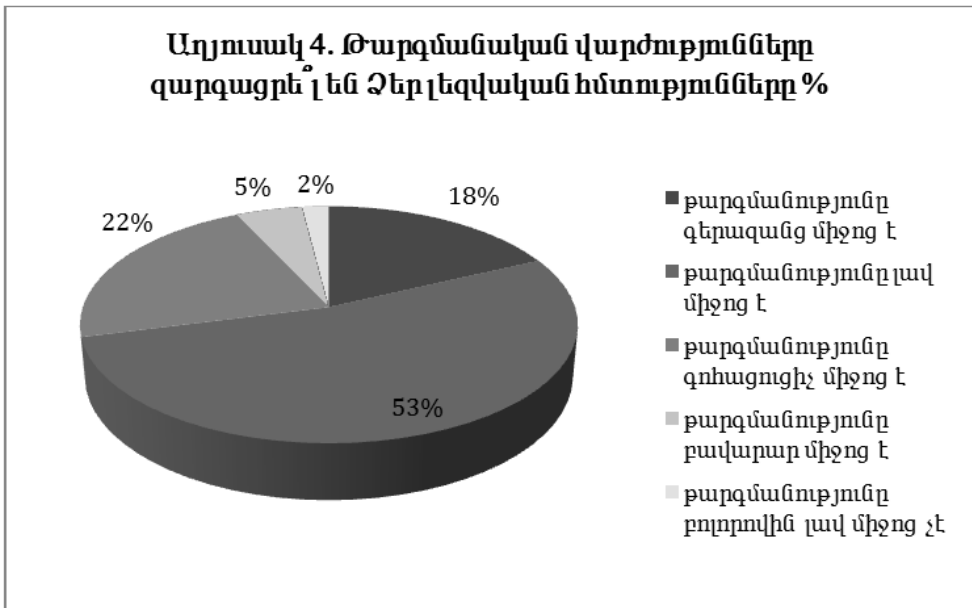

Մինչ հարցման մասնակիցների ճնշող մեծամասնությունը կարծում է, որ թարգմանությունը արդյունավետ միջոց է օտար լեզու սովորելու գործընթացում, նրանցից 88%-ն է դրանք հաճելի համարում (հարց 2, տե՛ս Հավելված): Ուսանողների 12%-ը դրանք հաճելի չի համարում, սակայն գտնում է, որ թարգմանությունն արդյունավետ սովորելու գործիք է իրենց ընթացիկ ուսումնառության գործընթացում:

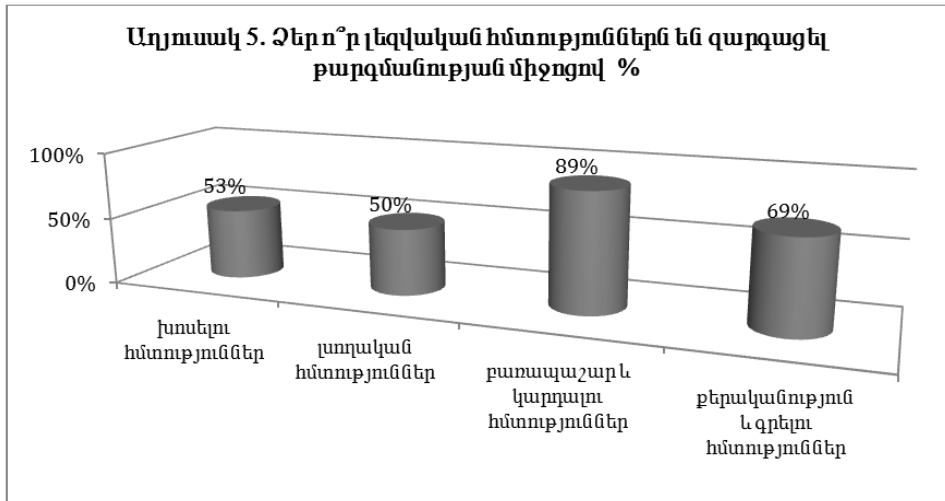
Այն հարցին, թե այլ մեթոդներով ավելի արագ առաջադիմություն կունենալին օտար լեզու սովորելիս (հարց 3, տե՛ս Հավելված), հարցվողների 43%-ը բացասական է պատասխանել, իսկ 57%-ը՝ դրական: Այսպիսով, գրեթե կեսը գտնում է, որ թարգմանությունը արդյունավետ մեթոդ է:

Քննելով ուսումնասիրության տվյալները՝ հարցվողներին տրված հարցին, թե թարգմանության միջոցով որ լեզվական հմտություններն են ավելի շատ զարգանում, մենք ունենք հետևյալ պատկերը. նրանց 80%-ը գտնում է, որ թարգմանությունը հրաշալի միջոց է զարգացնելու համար բառապաշարն ու կարդալու հմտությունը, 77%-ի կարծիքով թարգմանության միջոցով հնարավոր է զարգացնել քերականության իմացությունը, 60%-ն այս մեթոդը համապատասխան հնարավորություն է համարում զարգացնելու խոսելու հմտությունները, իսկ 50%-ը համարում է, որ թարգմանական վարժություններն օգնում են իրենց զարգացնելու լսողական հմտությունները. հավանաբար այս խմբին են պատկանում այն ուսանողները, որոնք շատ են զբաղվում բանավոր թարգմանությամբ, քանի որ վերոհիշյալ բաժնում մեծապես կիրառվում է բանավոր թարգմանության երկու տարատեսակների (համաժամանակյա և հետևողական) կիրառությունը: Թարգմանական այս հմտությունների ուսուցման շրջանակներում ուսանողներին տրվում են parrotting և shadowing կոչվող վարժությունները, որոնց ընթացքում ուսանողներից պահանջվում է լսել և նույնությամբ կրկնել կամ լսել և միաժամանակ արագորեն կրկնել սկզբնաղբյուր լեզվի նյութը: Ի մի բերելով այս հարցի արդյունքները՝ կարելի է փաստել, որ հարցվողների միայն 20%-ն է գտնում, որ թարգմանության միջոցով կարելի է զարգացնել գրավոր խոսքի հմտությունները:

Աղյուսակ 4-ից ակնհայտ է դառնում, թե թարգմանական գործունեության միջոցով որքանով են ուսանողները պատրաստված լեզվի իմացության բարձր մակարդակի: Մեծ տոկոս (53%) է կազմում այն խումբը, որոնք գտնում են, որ թարգմանությունը լավ միջոց է լեզվի իմացությունը բարձրացնելու համար: Շատ փոքր տոկոս են կազմում այն ուսանողները, ովքեր թարգմանությունը համարում են բավարար միջոց կամ բոլորովին անբավարար միջոց (համապատասխանաբար 5% և 2%):

Աղյուսակ 5-ից մենք մենք կարող ենք տեսնել ուսանողների հմտությունների զարգացման գործընթացը: Համապատասխանաբար 89%-ի մոտ նկատելի է բառապաշարի և կարդալու հմտությունների, 69%-ի մոտ՝ քերա-

կանության և գրելու հմտությունների, 53%-ի դեպքում՝ խոսելու հմտությունների և 50%-ի մոտ՝ լսողական հմտությունների կատարելագործում: Ահա ուսանողների ցուցաբերած առաջադիմությունը օտար լեզու սովորելու գործընթացում:

Վերջապես, այն հարցին, արդյո՞ք պետք է թարգմանական վարժություններ օգտագործել լեզվի ուսուցման դասերին, հարցվողներից բոլորը հայտնել են իրենց դրական կարծիքը:

Այսպիսով, կարելի է եզրակացնել, որ թարգմանությունը շարունակում է մնալ վիճելի հարց որպես օտար լեզվի ուսուցման մեթոդ լեզվաբանների, մեթոդաբանների և ուսուցիչների շրջանում: Այնուամենայնիվ, սույն հետազոտությունը ցույց է տալիս, որ թարգմանական գործունեությունն արդյունավետ մանկավարժական գործիք է ծառայում:

Հավելված

Հարցաշար

- (1) Ի՞նչ դեր ունի թարգմանությունը որպես օտար լեզու սովորելու միջոց:
 - ա) արդյունավետ
 - բ) կասկածելի
 - գ) ոչ արդյունավետ
 - դ) դժվարանում են պատասխանել
- (2) Ձեզ դո՞ր են գալիս թարգմանական վարժությունները:
 - ա) այո
 - բ) ոչ
- (3) Կարծում ե՞ք այլ մեթոդներով ավելի արագ առաջադիմություն կունենալի թ օտար լեզու սովորելիս:
 - ա) այո
 - բ) ոչ
- (4) Ըստ Ձեզ՝ ո՞ր լեզվական հմտություններն են ամենաշատը զարգանում թարգմանության միջոցով լեզու սովորելիս:
 - ա) կարդալու հմտություն և բառապաշար
 - բ) քերականություն
 - գ) խոսելու հմտություն
 - դ) գրելու հմտություն
 - ե) լսողական հմտություն
- (5) Արդյո՞ք թարգմանական վարժությունները զարգացրել են Ձեր լեզվական հմտությունները:
 - ա) թարգմանությունը գերազանց միջոց է
 - բ) թարգմանությունը լավ միջոց է
 - գ) թարգմանությունը գոհացուցիչ միջոց է
 - դ) թարգմանությունը բավարար միջոց է

- ե) թարգմանությունը բոլորովին լավ միջոց չէ
- (6) Թարգմանությունն օգնել է ինձ զարգացնել.
 - ա) խոսելու հմտությունները
 - բ) լսողական հմտությունները
 - գ) բառապաշարը և կարդալու հմտությունները
 - դ) քերականությունը և գրելու հմտությունները
- (7) Արդյո՞ք պետք է թարգմանական վարժություններ օգտագործել լեզվի ուսուցման դասերին:
 - ա) այո
 - բ) ոչ

ԳՐԱԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆ

1. Brown H.D. Principles of Language Learning and Teaching. 4th ed. New York, 2002.
2. Duff A. Translation: Resource Books for Teachers. Oxford: Oxford University Press, 1994.
3. Dagilicene I. Translation as a Learning Method in English Language Teaching // *Studies about Languages*, 2012, no 21 // <http://dx.doi.org/10.5755/j01.sal.0.21.1469>
4. Leonardi V. Teaching Business English through Translation // *Journal of Language & Translation*, 10 (1), 2009 // URL: http://www.unish.org/unish/DOWN/PDF/5_1_Leonardi_rev_and_finalD.pdf
5. Leonardi V. The Role of Pedagogical Translation in Second Language Acquisition – From Theory to Practice. Bern: International Academic Publishes, 2010.
6. Leonardi V. Pedagogical Translation as a Naturally Occurring Cognitive and Linguistic Activity in Foreign Language Learning. *AnnaliOnline di Lettere-Ferrara*, vol. 1–2, 2011 // URL: <http://eprints.unife.it/annali/lettere/2011voll1-2/leonardi.pdf>
7. Malmkjaer K. Translation and Language Teaching. Manchester: StJerome, 1998.
8. McDonough J. The Teacher as Language Learner: Worlds of Differences? *ELT Journal* vol. 56, no 4, 2002 // URL: http://biblioteca.uqroo.mx/hemeroteca/elt_journal/2002/octubre/560404
9. Nolasco R., Arthur L. Large Classes. Hemel Hempstead: Phoenix ELT, 1995.

Լ. ԳԱՏՔԱՐՅԱՆ, Լ. ԲԱԳՄՅԱՆ – *Перевод как метод обучения в преподавании английского языка.* – Данная статья рассматривает вопрос практического применения перевода при обучении английскому языку. Результаты исследования показывают, что процесс перевода в значительной степени может быть использован в качестве педагогического инструмента: переводческая деятельность играет важную роль в развитии, приобретении и закреплении разных языковых навыков учащихся, таких как говорение, слушание, чтение, письмо, а также словарный запас и грамматика.

Ключевые слова: методология, перевод, межкультурная коммуникация, преподавание языка, метод перевода, средства обучения, педагогический инструмент, языковые навыки

L. GASPARYAN, L. BAGUMYAN – *Translation as a Learning Method in English Language Teaching.* – The present paper touches upon the practical use of translation in the English language teaching and presents the results of the research carried out in at the faculty of Romance and Germanic Philology of Yerevan State University. The study shows that translation process can largely be used as a pedagogical tool: translation activities are very important in helping learners to acquire, develop and strengthen their language skills: speaking, listening, reading, writing, as well as vocabulary and grammar

Key words: methodology, translation, crosscultural communication, language teaching, translation method, learning tool, pedagogical tool, language skills